

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

МОЛЧАНОВ ДМИТРО ВАЛЕНТИНОВИЧ

УДК 342.9:341.233.111

**ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ ТА МОНІТОРИНГ
ЯК ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник

доктор юридичних наук, доцент

Дрозд Олексій Юрійович,

Національна академія внутрішніх справ,

начальник відділу докторантури та ад'юнктури

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Миськів Леся Ігорівна,

Київський міжнародний університет,

завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства

кандидат юридичних наук

Шкарупа Костянтин Вікторович,

Національна академія прокуратури України,

викладач відділу підготовки прокурорів з нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях Інституту підвищення кваліфікації прокурорів

Захист відбудеться «2» грудня 2019 р. о 9⁰⁰ год на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2 А

Автореферат розісланий «1» листопада 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. М. Куркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Розвинуте громадянське суспільство має ефективно контролювати фінансову сферу. Досвід молодих демократій засвідчив, що ігнорування цього чинника призводить до системної корупції. Громадяни, уклавши шляхом виборів соціальний договір з державою, делегують більшість публічних функцій у сфері публічного адміністрування. До одного з найважливіших напрямів у цій сфері належать фінансовий контроль і моніторинг, що здебільшого здійснюють на підставі норм адміністративного права.

Публічні фінанси мають бути в повному обсязі збережені, обліковані та якомога ефективніше використовуватися для забезпечення публічних інтересів суспільства, що є неможливим без системи дієвого фінансового контролю та моніторингу. Нині суб'єкти господарювання приховують повноту здійснення фінансово-господарської діяльності або ж взагалі легалізують доходи, отримані злочинним шляхом. Ці явища спричинені низкою соціальних, правових, економічних, політичних та інших факторів, однак наслідком такої незаконної діяльності є тінізація економіки України. Водночас фінансовий контроль і моніторинг є ефективними правовими інструментами протидії тінізації економіки в суспільстві.

Останніми роками було здійснено чимало заходів для налагодження системи фінансового контролю та моніторингу як на законодавчому, так і на організаційному рівнях, зокрема прийнято низку спеціальних законів, створено систему спеціалізованих правоохоронних державних органів з превентивними функціями. Проте навіть окремі випадки використання публічних фінансів не за призначенням, надання адміністративних послуг за завищеними цінами чи факти «відкатів» публічних коштів чиновникам призводять до справедливого негативного громадського резонансу. Так, за даними проведеного автором соціального опитування, понад 73 % громадян вважають, що система фінансового контролю та моніторингу не відповідає критерію ефективності.

Тобто фінансовий контроль і моніторинг як найефективніші засоби протидії тінізації економіки слід реалізовувати цілісним, системним та дієвим механізмом адміністративно-правового регулювання. Однак неналежне законодавче забезпечення фінансового контролю та моніторингу, недосконалість системи суб'єктів протидії тінізації економіки зумовлюють гостру потребу вдосконалення наявного адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу.

Дослідженню адміністративно-правового регулювання фіскальної політики в Україні присвятила свою працю О. Ракул¹. Своєю чергою О. Скрипка комплексно розглянула організаційно-правові засади первинного фінансового моніторингу². Правові й організаційні засади фінансового моніторингу в аудиторській діяльності вивчала Л. Острівна³. Фінансовий контроль у митній справі досліджувала

¹ Ракул О. Адміністративно-правове регулювання фіскальної політики в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 439 с.

² Скрипка О. Ю. Організаційно-правові засади первинного фінансового моніторингу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2015. 237 с.

³ Острівна Л. В. Правові та організаційні засади фінансового моніторингу в аудиторській діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2014. 254 с.

Л. Копцева⁴. Адміністративно-правовий статус державних регуляторів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, висвітлила М. Борець⁵. Об'єктом дослідження В. Берізко⁶ стали адміністративно-деліктні відносини у сфері порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Основу дослідження аналізованої проблематики становлять праці вчених, серед яких: В. Авер'янов, О. Акімова, О. Александрович, Є. Алісов, Н. Армаш, О. Бандурка, Р. Баранов, Ю. Битяк, Т. Білько, М. Бліхар, А. Бондаренко, А. Борисенкова, В. Бортняк, О. Брадул, С. Буткевич, З. Варналій, Н. Вітвицька, Н. Внукова, К. Возняковська, Л. Воронова, А. Гаврилишин, І. Гаєвський, Ю. Гайбура, В. Галуцько, В. Гаращук, Л. Гарбовський, І. Голосніченко, Т. Губанова, І. Губарева, Ю. Губський, А. Гук, Є. Дейнеко, Д. Джафаров, О. Джафарова, П. Діхтєвський, І. Драна, О. Дрозд, М. Дубина, О. Дьяченко, Т. Єдинак, Г. Єрко, О. Єрмоленко, С. Єсімов, Г. Жаровська, В. Журавель, І. Заверуха, А. Задоя, В. Захаров, О. Зозуля, А. Зюнькін, В. Зянько, З. Калініченко, Т. Кваша, Д. Кіріка, А. Клименко, С. Клімова, О. Койчева, В. Колпаков, О. Кузьменко, О. Кундицький, В. Курило, М. Лошицький, І. Мазур, М. Медведєв, Л. Миськів, Н. Москаленко, Є. Невмержицький, Л. Новікова, В. Оксін, О. Орлюк, К. Пивоваров, Л. Підпригора, В. Піхоцький, Л. Савченко, В. Севрук, О. Смагло, І. Стефанюк, С. Стеценко, В. Тищенко, В. Франчук, А. Хмелюк, Н. Христиненко, А. Чубенко, Н. Чумакова, О. Шапоренко, Н. Шевченко, О. Шевчук, Н. Шедіна, К. Шкарупа та ін. Однак зазначені вище вчені розглядали окреслену проблематику не системно, досліджуючи більш загальні або спеціальні правовідносини.

Отже, невдоволеність громадян ефективністю фінансового контролю та моніторингу, наявність у цій сфері законодавчих прогалин, організаційно-правових суперечностей обґрунтовують актуальність дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційне дослідження спрямоване на реалізацію Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII, Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 26 лютого 2016 р. № 68/2016, Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації

⁴ Копцева Л. О. Фінансовий контроль у митній справі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2012. 18 с.

⁵ Борець М. В. Адміністративно-правовий статус державних регуляторів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 254 с.

⁶ Берізко В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 240 с.

(відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1407-р та відповідно до плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на підставі теоретичного аналізу й узагальнення засад здійснення фінансового контролю та моніторингу, нормативних актів у фінансовій і бюджетній сферах та практики діяльності суб'єктів публічного адміністрування визначити особливості й запропонувати шляхи розв'язання проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу в Україні.

Відповідно до поставленої мети в роботі заплановано вирішити такі *завдання*:

- сформулювати визначення поняття й окреслити особливості адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю і моніторингу;
- з'ясувати юридичний зміст фінансового контролю та моніторингу як об'єкта адміністративно-правового регулювання;
- проаналізувати сутність принципів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу;
- розглянути форми й методи адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо здійснення фінансового контролю та моніторингу;
- виявити причини та висвітлити адміністративно-правові чинники протидії тінізації економіки;
- удосконалити наукові положення щодо узагальнення правозастосовної практики у сфері фінансового контролю та моніторингу з метою протидії тінізації економіки України;
- здійснити компаративістичну характеристику адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу;
- визначити напрями й сформулювати конкретні пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання фінансового контролю та моніторингу як засобів протидії тінізації економіки України.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у площині фінансового контролю та моніторингу як засобів протидії тінізації економіки України.

Предмет дослідження – фінансовий контроль і моніторинг як засоби протидії тінізації економіки України.

Методи дослідження. З метою реалізації поставлених завдань у процесі дослідження використано різні методи наукового пізнання. Для відображення загальних властивостей, логічних зв'язків і наукових категорій у площині фінансового контролю та моніторингу як засобів протидії тінізації економіки застосовано *діалектичний* метод (розділи 1–2, підрозділ 3.2). За допомогою *логічного* методу було сформульовано наукову новизну й визначення нових правових понять у сфері фінансового контролю та моніторингу (підрозділи 1.1, 1.2,

розділ 2). Взаємопов'язані методи *аналізу* й *синтезу* використано в більшості підрозділів роботи для виявлення змісту адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу (підрозділи 1.1, 1.2, розділ 2). Завдяки методу *класифікації* систематизовано засади здійснення фінансового контролю та моніторингу, окреслено форми й методи адміністративної діяльності публічної адміністрації в аналізованій сфері (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2). *Формально-юридичний* метод використано для розкриття особливостей застосування норм права в площині фінансового контролю та моніторингу (підрозділи 1.1, 1.3, розділи 2–3). За допомогою методу *узагальнення* було встановлено загальні особливості й ознаки фінансового контролю та моніторингу в Україні (розділ 1, підрозділи 2.1, 2.2, 3.2). *Системний підхід* використано під час з'ясування змісту адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу (розділ 2). *Порівняльно-правовий* метод дав змогу здійснити компаративістичну характеристику фінансового контролю та моніторингу (підрозділ 3.1). Метод *теоретико-правового прогнозування* сприяв окресленню напрямів і формуванню конкретних пропозицій з удосконалення адміністративно-правового регулювання фінансового контролю та моніторингу як засобів протидії тінізації економіки України (підрозділ 3.2). Метод *соціального опитування* надав можливість зібрати інформацію щодо проблем здійснення фінансового контролю та моніторингу, розробити на цій підставі рекомендації стосовно напрямів удосконалення законодавства в аналізованій сфері (додаток Б до дисертації).

Нормативну основу дисертаційного дослідження становлять Конституція України, національні та міжнародні нормативно-правові акти щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу, а також сучасне іноземне законодавство.

Емпіричну базу дисертаційної роботи становлять узагальнення адміністративної діяльності суб'єктів фінансового контролю та моніторингу, політико-правова публіцистика, довідкові видання і результати соціологічного опитування 855 респондентів.

Наукова новизна отриманих результатів аргументована тим, що дисертація є вагомим дослідженням, у якому розроблено наукові положення та запропоновано шляхи виконання наукового завдання щодо фінансового контролю і моніторингу як засобів протидії тінізації економіки України. Унаслідок здійсненого аналізу сформульовано низку висновків, рекомендацій і пропозицій, що відрізняються від раніше одержаних результатів, зокрема:

уперше:

– доведено, що визначальною особливістю адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу є складний поділ національної системи запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму або розповсюдженню зброї масового знищення на низку складових (підсистем), до яких належать: нормативна база (міжнародні акти, національні законодавчі й підзаконні акти, а також договори про співпрацю в цій сфері); суб'єктна складова (суб'єкти публічної адміністрації – органи виконавчої влади, правоохоронні органи, органи економічної, фінансової та

національної безпеки України, фіскальні органи, банки, фінансові організації); інструментальна складова (правоохоронна діяльність, фінансовий контроль і моніторинг); допоміжні підсистеми (міжнародна співпраця, інформаційно-аналітична діяльність суб'єктів публічної адміністрації, удосконалення системи протидії легалізації злочинних доходів);

– виявлено й узагальнено, що принципи адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу поєднують тріаду засад: загальні принципи (адміністративного права, фінансового права та принципи здійснення контролю і моніторингу), прикладні принципи (притаманні фінансовому контролю та моніторингу), інституційні (засади діяльності органів фінансового контролю і моніторингу), що в єдності утворюють систему керівних ідей ефективного здійснення фінансового контролю та моніторингу;

удосконалено:

– наукові положення щодо фінансового моніторингу як об'єкта адміністративно-правового регулювання, яким властиві такі особливості: за своєю суттю це сукупність системних дій уповноважених суб'єктів публічної адміністрації щодо спостереження, перевірки й обробки інформації (аналізу, ідентифікації, фіксування та поширення); його здійснюють з метою виявлення фінансових операцій з легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму; за його допомогою реалізують системний фінансовий контроль; його здійснюють за допомогою двох основних неklasичних та специфічних методів адміністративної діяльності публічної адміністрації – спостереження й перевірки; роль фінансового моніторингу полягає в отриманні та публікації інформації про сумнівні фінансові операції; за допомогою фінансового моніторингу реалізується публічний обов'язок держави щодо створення ефективного механізму захисту фінансових ресурсів;

– наукові положення щодо механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу як сукупності правових елементів й інструментів (норм і принципів права, форм та методів адміністративної діяльності, адміністративних процедур), які використовують суб'єкти публічної адміністрації в межах адміністративних правовідносин для реалізації фінансового контролю та моніторингу з метою детінізації економіки України, подолання корупції як суспільного явища, протидії незаконним фінансовим операціям, а також виявлення, попередження та припинення інших правопорушень у цій сфері;

– наукові положення щодо узагальнення правозастосовної практики у сфері фінансового контролю та моніторингу з метою протидії тінізації економіки України, ефективність яких залежить від сформованості й модернізованості публічних заходів детінізації економіки, що мають відповідати стандартам національної фінансово-економічної політики, розвивати і підтримувати ринкові відносини, гарантувати економічні, фінансові, соціальні й інші права осіб в українському суспільстві;

дістали подальшого розвитку:

– напрями діяльності суб'єктів публічного адміністрування щодо детінізації економіки, зокрема стосовно підвищення рівня управління фінансами в державі та фінансової рівноваги в суспільстві, реалізації фінансово-економічної політики

держави (зокрема стимулювання та підтримки підприємництва, залучення іноземних інвестицій у вітчизняні ринкові відносини), розвитку механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю і моніторингу, забезпечення функціонування національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму або розповсюдженню зброї масового знищення та модернізації публічних заходів детінізації економіки загалом;

– компаративістичні положення щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу, унаслідок чого доведено, що в країнах-учасницях ЄС та в США створено ефективні системи протидії тінзації економіки, що функціонують завдяки діяльності спеціалізованих органів, які виконують функції фінансового контролю та моніторингу, водночас, в Україні, на відміну від аналізованих іноземних країн, наявне дублювання повноважень спеціальних публічних суб'єктів фінансового контролю та моніторингу, що негативно позначається на механізмі детінізації економіки в суспільстві;

– напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу, зокрема шляхом закріплення в чинному законодавстві принципу публічності, відповідно до якого всі доходи й видатки мають бути доступні для контролю з боку суспільства з метою висвітлення діяльності органів влади та встановлення довіри між державою і суспільством.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджено і надалі може бути використано в:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого теоретичного розроблення питань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчій сфері* – висновки, пропозиції та рекомендації дисертації можуть бути використані для вдосконалення законодавства щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу в Україні (додаток В до дисертації);

– *правозастосовній діяльності* – використання одержаних результатів сприятиме підвищенню ефективності роботи суб'єктів здійснення фінансового контролю та моніторингу, правоохоронних органів й органів, діяльність яких спрямована на детінізацію економіки;

– *освітньому процесі* – під час розроблення та викладання навчальної дисципліни «Актуальні проблеми теорії адміністративного права», для підготовки відповідних підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднено й обговорено на п'яти міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні питання реформування правової системи в Україні» (м. Київ, 28 квітня 2015 р.); «Організаційні та правові засади забезпечення економічної безпеки держави в контексті європейської інтеграції» (м. Київ, 27 травня 2015 р.); «Законодавство України у світлі сучасних активних

реформаційних процесів» (м. Київ, 14–15 жовтня 2016 р.); «Юридична наука: виклики і сьогодення» (м. Одеса, 9–10 червня 2017 р.); «Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності» (м. Харків, 16–17 березня 2018 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 243 сторінки. Робота містить список використаних джерел із 280 найменувань на 30 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; зазначено про зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами; окреслено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; висвітлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, конкретизовано шляхи та форми їх упровадження; наведено відомості про апробацію результатів дослідження, структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу» складається з трьох підрозділів, у яких проаналізовано категорійний апарат, засади адміністративної діяльності суб'єктів публічного адміністрування у сфері фінансового контролю та моніторингу.

У *підрозділі 1.1 «Поняття адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу»* досліджено категорійний апарат аналізованої проблематики.

Виявлено особливості адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу: 1) об'єктом такого регулювання є фінансовий контроль і моніторинг; 2) його здійснюють уповноважені суб'єкти публічної адміністрації, використовуючи адміністративні інструменти в межах адміністративних процедур; 3) він створює механізм впливу на адміністративні правовідносини; 4) його метою є подолання корупції як суспільного явища, протидія незаконним фінансовим операціям, забезпечення належної фінансової політики в державі, попередження правопорушень у цій сфері; 5) результатом є економічний розвиток суспільства та високий імідж держави у сфері реалізації фінансової політики.

Акцентовано увагу на тому, що легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, – це незаконна, цілеспрямована, карана, умисна діяльність осіб з учинення фінансових операцій щодо надання правомірного (легального) статусу доходів, які отримані злочинним способом, здійснювана шляхом учинення різноманітних незаконних дій, які можна виявити внаслідок реалізації правоохоронної діяльності, фінансового контролю та моніторингу суб'єктами публічної адміністрації.

Узагальнено, що основними чинниками, які призводять до наявності й поширення в суспільстві легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є: 1) корупційно-політичні (корупція в органах державної влади);

2) соціально-економічні (низький рівень життя «підштовхує» осіб до вчинення злочинних дій для незаконного збагачення); 3) правові (недосконалість національного законодавства створює умовне «правове поле» для легалізації злочинних доходів); 4) фінансово-економічні (неефективний захист банківської системи України та інших фінансових установ); 5) інституційно-виконавчі (недоліки в діяльності правоохоронних органів, органів фінансового контролю та моніторингу, інших суб'єктів публічної адміністрації, недосконалість механізму професійної взаємодії цих органів, неналежне матеріально-технічне забезпечення).

Підрозділ 1.2 «Фінансовий контроль і моніторинг як об'єкт адміністративно-правового регулювання» присвячено з'ясуванню публічних інтересів суб'єктів адміністративного права, з приводу яких вони вступають в адміністративно-правові відносини у сфері фінансового контролю та моніторингу.

Запропоновано фінансовий контроль розглядати в трьох значеннях, а саме: як діяльність уповноважених державних органів, складову економіки держави й інститут адміністративного права. По-перше, як діяльність уповноважених державних органів – це визначена законодавством публічна діяльність контролюючих органів, яка полягає в нагляді, перевірці, спостереженні й оцінюванні фінансово-господарської діяльності спеціальних суб'єктів державного контролю, інформуванні суспільства про результати здійснення такої діяльності та реагуванні на можливі правопорушення в цій сфері. По-друге, як складова економіки держави – це комплекс правових заходів, що є невід'ємною частиною економіки держави, які здійснюють уповноважені контролюючі суб'єкти для перевірки дотримання встановлених державою засад фінансово-економічної політики всіма підконтрольними фінансовими суб'єктами з метою наповнення державного бюджету, підвищення рівня управління фінансами в державі, фінансової рівноваги в суспільстві та реалізації фінансово-економічної політики держави загалом. По-третє, як інститут адміністративного права – це сукупність методів адміністративної діяльності уповноважених контролюючих органів, наділених законодавством контрольними-наглядовими та регулятивними функціями, які реалізують їх у фінансово-адміністративних правовідносинах щодо перевірки процесів формування й використання доходів, законності здійснення фінансових та інших операцій з метою попередження і припинення правопорушень у цій сфері, підвищення ефективності належної фінансово-економічної діяльності, реалізації фінансово-економічної політики держави, захисту прав, свобод та законних інтересів осіб, суспільства й держави загалом.

Визначено, що фінансовий моніторинг – це сукупність системних дій уповноважених суб'єктів публічної адміністрації щодо спостереження, перевірки, аналізу, ідентифікації, фіксування та обробки інформації стосовно вчинення фінансових операцій з легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму. Зауважено, що фінансовий контроль і моніторинг слід розмежовувати, оскільки фінансовий контроль є ширшим поняттям, порівняно з фінансовим моніторингом, а моніторинг – це основний спосіб здійснення фінансового контролю.

У підрозділі 1.3 «Принципи адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу» виявлено й узагальнено засади, на яких ґрунтується діяльність суб'єктів публічного адміністрування фінансового контролю та моніторингу.

Доведено, що значну частину принципів адміністративно-правового регулювання фінансового контролю та моніторингу становлять прикладні принципи, тобто ті, які безпосередньо стосуються специфіки здійснення фінансового контролю і моніторингу. До зазначених принципів, зокрема, належать такі: 1) ефективність (застосування всіх адміністративних інструментів механізму правового регулювання для отримання точної інформації щодо фінансових ресурсів); 2) повнота (фінансовий контроль і моніторинг мають усебічно охоплювати об'єкт перевірки для отримання найповнішої інформації); 3) достовірність (усі джерела отримання інформації щодо законності статусу фінансових ресурсів повинні бути законними й обґрунтованими); 4) результативність (результатом проведення фінансового контролю та моніторингу є інформація, яка засвідчує або спростовує незаконність проведення фінансових операцій); 5) самодостатність національної системи протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом; 6) превентивність (фінансовий контроль і моніторинг реалізують профілактично-превентивну функцію держави щодо легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом); 7) доступність (адміністративні послуги у сфері адміністративно-правового регулювання фінансового контролю і моніторингу мають якісно та своєчасно надаватися всім особам); 8) плановість (адміністративно-правове регулювання фінансового контролю та моніторингу має бути орієнтоване на стабільне здійснення завдань і функцій уповноважених осіб у цій сфері); 9) прозорість (уся інформація щодо проведення фінансового контролю та моніторингу повинна бути доступна для громадськості); 10) належність фінансово-адміністративного управління (механізм адміністративно-правового регулювання фінансового контролю і моніторингу має ефективно та дієво забезпечувати стабільну фінансово-економічну політику держави, попереджувати й припиняти правопорушення в цій сфері, захищати права та інтереси осіб і суспільства).

До інституційних принципів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу належать такі: професійність (контролюючі органи повинні бути компетентними та постійно підвищувати рівень професійних умінь свої фахівців); добросовісність (під час здійснення професійної діяльності працівники контролюючих органів мають дотримуватися етичних і моральних правил поведінки, а також поважати права людини); розподіл повноважень; укомплектованість (система органів фінансового контролю та моніторингу повинна бути оптимально наповнена професійними кадрами); належність забезпечення (з метою попередження корупційних правопорушень, учинених контролюючими органами, вони мають бути якісно та повно матеріально, організаційно й технічно бути забезпеченими державою); усебічність співпраці (система органів фінансового контролю та моніторингу взаємозалежна внутрішньо, тому співпраця та координація між органами повинна здійснюватися належно, зокрема з міжнародними та іноземними органами для

ефективності здійснення фінансового контролю і моніторингу); відповідальність (у разі вчинення правопорушень контролюючі органи мають нести сувору відповідальність, що обумовлено сферою їхньої професійної діяльності, пов'язаної з фінансовими ресурсами).

Розділ 2 «Зміст адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу» містить три підрозділи, у яких визначено механізм регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу.

У підрозділі 2.1 «*Форми й методи адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо здійснення фінансового контролю та моніторингу*» з'ясовано категорійний апарат і висвітлено інструментарій адміністративної діяльності публічної адміністрації в аналізованій сфері.

Аргументовано, що найпоширенішою формою адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації є видання адміністративних актів. Особливості видання підзаконних нормативно-правових актів зумовлені специфікою діяльності органів фінансового контролю та моніторингу, оскільки широке коло суб'єктів публічної адміністрації (органи виконавчої влади, правоохоронні органи, органи економічної, фінансової та національної безпеки України, фіскальні органи, банки, фінансові організації) створює масштабну нормативну базу регулювання здійснення фінансового контролю та моніторингу. Видання індивідуальних актів полягає у створенні індивідуально-правового акта внаслідок проведення фінансового контролю та моніторингу, що в обов'язковому порядку визначає процедуру реалізації організаційних заходів, спрямованих на підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами.

Обґрунтовано, що вчинення інших юридично значущих адміністративних дій допомагає підвищувати кваліфікацію та рівень правової культури суб'єктів публічної адміністрації, які здійснюють фінансовий контроль і моніторинг (проведення нарад, розроблення методичних рекомендацій), запозичувати ефективний іноземний та міжнародний досвід (круглі столи, конференції), а також проводити превентивну роботу, унаслідок якої як суб'єкти публічної адміністрації, так і громадянське суспільство будуть попереджувати правопорушення у сфері проведення фінансових операцій. Методи адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо здійснення фінансового контролю та моніторингу є основними прийомами і способами адміністративного впливу суб'єктів публічної адміністрації на учасників фінансових операцій, які дають змогу здійснювати адміністративно-правове регулювання відносин у сфері фінансового контролю й моніторингу, а також отримати неупереджений та об'єктивний висновок за результатами проведення фінансового контролю і моніторингу.

Визначено, що публічна адміністрація, яка здійснює фінансовий контроль і моніторинг, під час адміністративної діяльності використовує такі методи: 1) класичні методи адміністративної діяльності (заохочення, переконання, адміністративний примус); 2) спеціальні методи фінансового контролю та моніторингу (контроль і нагляд; моніторинг; аналіз; ревізія; перевірка; облік та аудит).

Метод заохочення використовують шляхом стимулювання як суб'єктів публічної адміністрації, так і суб'єктів фінансового контролю та моніторингу до

добросовісних дій, застосовуючи заходи морального чи, у межах закону, матеріального спрямування. Метод переконання застосовують шляхом проведення профорієнтаційної роботи щодо наслідків легалізації незаконних доходів, громадської критики корупційних виявів, висвітлення інформації щодо стану правопорядку у сфері фінансового контролю та моніторингу. Адміністративний примус досить часто використовують в аналізованій сфері, адже фінансовий контроль і моніторинг спрямовані на виявлення тінізації економіки.

Спеціальні методи фінансового контролю та моніторингу – це специфічні способи впливу уповноважених суб'єктів публічної адміністрації на правовідносини у сфері економіки для протидії її тінізації. До спеціальних методів фінансового контролю та моніторингу належать: 1) контроль і нагляд (зокрема електронна система попереднього контролю для попередження фінансових правопорушень); 2) моніторинг (спостереження за об'єктами фінансового контролю); 3) аналіз (поділ фінансової діяльності на етапи й відповідно їх аналіз); 4) ревізія об'єктів фінансового контролю; 5) перевірка (зокрема камеральна перевірка достовірності та своєчасності фінансової звітності); 6) облік і аудит (як державний аудит за фінансовою діяльністю суб'єктів господарювання, так і незалежний аудит, що здійснюють спеціалізовані служби).

У підрозділі 2.2 «Протидія тінізації економіки в Україні: причини, види та суб'єкти фінансового контролю щодо забезпечення детінізації економіки» виявлено причини й висвітлено юридичні чинники протидії тінізації економіки.

Узагальнено, що тіньова економіка – це фінансово-економічне явище, що полягає у виникненні між суб'єктами господарювання прихованих внутрішніх відносин щодо використання, розподілу чи збуту фінансових ресурсів під час здійснення нелегальної, прихованої та неправомірної діяльності, унаслідок якої приховують фінансово-економічний стан суб'єктів господарювання та не виконують або неналежно виконують зобов'язання щодо сплати податків, що завдає збитків економіці або національній безпеці. Причини виникнення тіньової економіки умовно поділяють на такі види: 1) правові (неналежне інституційне забезпечення у сфері здійснення фінансового контролю та моніторингу; прогалини в законодавстві, правові колізії під час здійснення фінансової діяльності, зокрема недосконалість законодавства щодо охорони права власності; неефективна економічна, фінансова й податкова політика держави; недовіра сучасного фінансового контролю та моніторингу; корупція в суспільстві; неефективний механізм правового захисту прав суб'єктів господарювання; нерозробленість механізму міжнародної співпраці в економічному секторі); 2) фінансово-економічні (недосконалі ринкові механізми; відсутність взаємодії та довіри між суб'єктами здійснення фінансового контролю та моніторингу й суб'єктами господарювання; незбалансованість національної економіки та економічна криза; дефіцит інвестиційних проектів у національну економіку); 3) соціальні (бідність у суспільстві, соціальна нерівність, низька правова культура та свідомість, несформованість чіткої громадянської позиції в суспільстві як фактори, що провокують виникнення криміногенних ситуацій у сфері економіки).

Сформульовано висновок, що всі види тіньової економіки мають окремих суб'єктів (легальні суб'єкти господарювання або злочинні елементи) і

різноманітність у специфіці тінізації, проте єдину мету, спричиняють однакові наслідки для суспільства.

Запропоновано активно використовувати метод переконання в адміністративній діяльності публічної адміністрації як спосіб протидії тінізації економіки в Україні шляхом проведення спільних наукових, організаційних і правових заходів між юристами й економістами, що будуть створювати нові фінансово-правові механізми протидії тінізації економіки, удосконалювати національну систему запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму або розповсюдженню зброї масового знищення.

Обґрунтовано необхідність постійного вдосконалення наявної системи детінізації економіки шляхом розвитку правозахищених та унормованих ринкових відносин, обмеження масової ринкової монополії, законодавчої гармонізації підтримки підприємництва як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Підрозділ 2.3 «Проблеми правозастосовної практики, що виникають у сфері фінансового контролю та моніторингу з метою протидії тінізації економіки України» присвячений удосконаленню наукових положень стосовно узагальнення правозастосовної практики в аналізованій сфері.

Визначено, що основні напрями адміністративно-правової протидії економічній злочинності мають бути спрямовані на: виконання в межах Закону України «Про запобігання корупції» завдань суб'єктів протидії; удосконалення системи органів державної влади, які є суб'єктами протидії економічній злочинності; надання всебічної державної підтримки підрозділам, що протидіють економічній злочинності та корупції; запровадження механізмів централізованого контролю, взаємодії та координації суб'єктів протидії економічній злочинності та забезпечення державного управління.

Встановлено, що важливим фактором у сфері належного здійснення фінансового контролю та моніторингу є ступінь сформованості, ефективності й модернізованості державних заходів детінізації економіки, що по-різному використовують суб'єкти публічної адміністрації в адміністративній діяльності, однак мають єдину, спільну мету – протидію тінізації економіки України.

Розділ 3 «Удосконалення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу» складається з двох підрозділів, у яких здійснено компаративістичну характеристику, визначено напрями та сформовано конкретні пропозиції з удосконалення адміністративно-правового регулювання фінансового контролю і моніторингу як засобів протидії тінізації економіки України.

У підрозділі 3.1 «Зарубіжний досвід регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу з метою протидії тінізації економіки» здійснено компаративістичну характеристику адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу.

Констатовано, що в США створено ефективну систему протидії тінізації економіки, яка реалізується через різні види фінансового контролю і моніторингу як комплексної та взаємопов'язаної діяльності суб'єктів (спеціально уповноваженими

органами фінансового контролю та моніторингу, правоохоронними структурами, фінансовими інститутами), що унеможлиблює здійснення сумнівних або незаконних операцій, забезпечує функціонування механізму протидії тінізації економіки й захищає національну безпеку країни від протиправних діянь.

Велика Британія та Французька Республіка мають специфічну адміністративну модель протидії тінізації економіки, а саме: під час протидії легалізації незаконних доходів спеціалізований правоохоронний орган у сфері використання фінансів (служба внутрішніх доходів у Великій Британії і управління розвідки та протидії підпільним фінансовим схемам у Французькій Республіці) взаємодіє з іншими правоохоронними органами й центральним органом виконавчої влади у сфері фінансово-економічної політики, що формує цілісний механізм детінізації економіки в державі. У Швеції за організацією, своєчасністю та правильністю фінансової діяльності стежить державне ревізійне управління, що не має управлінських повноважень для контролю державного сектору (в окремих сферах відповідальними є різні уповноважені державні інституції). В Іспанії протидію тінізації економіки забезпечує спеціалізований орган державної влади (комісія з протидії відмиванню грошових коштів), підпорядкований міністерству фінансів, що співпрацює з іншими органами влади, які мають повноваження у сфері протидії легалізації незаконних доходів, а також з банками та громадськими організаціями задля ефективної реалізації відповідної державної політики.

Доведено, що в умовах сьогодення боротьба з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму в Україні, як і в більшості країн світу, є пріоритетним напрямом протидії організованій злочинності. Проте в нашій державі нерозв'язаними є проблеми використання державних заходів детінізації економіки, що ґрунтуються на ефективному фінансовому контролі та моніторингу.

У підрозділі 3.2 «Удосконалення адміністративно-правового регулювання фінансового контролю та моніторингу як засобів протидії тінізації економіки України» висвітлено шляхи подолання проблем регулювання фінансового контролю та моніторингу.

Аргументовано, що досвід адміністративно-правового регулювання фінансового контролю і моніторингу в країнах-учасницях ЄС засвідчує обов'язкову потребу створення в Україні спеціального органу для адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу з метою протидії тінізації економіки, який відповідав би потребам правової держави. Такі підрозділи в зазначених вище державах реалізують відповідну діяльність з адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу; також у деяких державах функції суб'єктів публічної адміністрації значно розширені й спрямовані на подолання тінізації економіки. В іноземних країнах чітко розмежовано компетенцію між органами, які виконують функцію фінансового контролю та моніторингу, що виключає дублювання повноважень.

На підставі проаналізованого європейського досвіду сформульовано висновок, згідно з яким жорсткий механізм адміністративно-правового регулювання відносин

у сфері фінансового контролю та моніторингу в Україні позитивно не позначиться на детінізації економіки в суспільстві.

Виявлено, що суттєвим недоліком вітчизняного законодавства є фактична відсутність легальної дефініції фінансового контролю, об'єкта, принципів, видів і методів фінансового контролю. Так, у Бюджетному кодексі України принципи контролю визначено лише частково, а в Законі України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» міститься поняття державного фінансового аудиту як різновиду державного фінансового контролю, проте визначення контролю немає, що видається не цілком логічним. Крім того, у вітчизняному законодавстві не деталізовано загальні процедури, принципи та єдині вимоги державного фінансового контролю. Тому з метою адаптації законодавства України до стандартів ЄС і формування належного правового підґрунтя детінізації економіки доцільно визначити засади фінансового контролю в Бюджетному кодексі (об'єкт і предмет, принципи й типи, форми та методи проведення фінансового контролю).

Реалізація потенціалу фінансового контролю щодо забезпечення детінізації економіки України можлива лише за умови здійснення комплексу заходів організаційно-правового спрямування. Зокрема, нагальною є потреба розроблення та прийняття Закону України «Про фінансовий контроль», внесення змін до Бюджетного кодексу України з визначенням поняття фінансового контролю та державного фінансового контролю, об'єкта і предмета фінансового контролю, його принципів, видів, форм, методів здійснення, окреслення особливостей бюджетного контролю в умовах застосування програмно-цільового методу бюджетування. Увагу слід акцентувати на аудиті ефективності використання і мобілізації бюджетних коштів.

Загалом доведено, що вдосконалення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу доцільно спрямувати на попередній фінансовий контроль й аудит ефективності програм на стадії їх розроблення та затвердження. Крім того, законодавець має деталізувати зміст і методи здійснення громадського аудиту використання бюджетних коштів.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації на підставі аналізу й узагальнення теорії адміністративного права та наукових поглядів, положень чинного національного і міжнародного законодавства, досягнень суб'єктів публічної адміністрації розроблено наукові положення та запропоновано розв'язання наукового завдання щодо фінансового контролю і моніторингу як засобів протидії тінізації економіки України. Основи з них такі:

1. Визначено, що адміністративно-правове регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу – це цілеспрямований, специфічний і публічний вплив норм права на адміністративні правовідносини шляхом здійснення контрольної діяльності за фінансовою сферою шляхом використання адміністративних інструментів і проведення адміністративних процедур суб'єктами

публічної адміністрації з метою подолання корупції як суспільного явища, протидії незаконним фінансовим операціям, детінізації економіки, виявлення легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, попередження інших правопорушень у цій сфері, забезпечення належної фінансової політики в державі, виконання публічних функцій держави, реалізації засад громадянського суспільства та захисту прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

2. Доведено, що фінансовий контроль як об'єкт адміністративно-правового регулювання має такі особливості: 1) за своєю суттю це сукупність методів адміністративної діяльності уповноважених контролюючих органів; 2) зміст фінансового контролю становлять: контролюючі суб'єкти (уповноважені органи державної влади); підконтрольні суб'єкти (суб'єкти господарювання, банки, інші фінансові організації); об'єкт контролю (фінансові операції та фінанси); інструменти контролю (адміністративні форми, методи й процедури, за допомогою яких суб'єкти публічної адміністрації реалізують завдання фінансового контролю); 3) фінансовий контроль має низку функцій та завдань, до яких належать: регуляційно-оперативна (втручання в діяльність підконтрольних суб'єктів фінансового контролю); інформаційно-аналітична (аналіз й інформування суспільства про результати здійснення такої діяльності); превентивно-профілактична (запобігання та попередження правопорушень, пов'язаних зі здійсненням фінансових операцій); фінансово-економічна (наповнення державного бюджету, реалізація фінансово-економічної політики держави, детінізація економіки); організаційно-правова (розроблення правових та організаційних заходів, спрямованих на підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами); 4) фінансовий контроль як інститут адміністративного права здійснюють з метою публічного управління фінансовими ресурсами в державі, реалізації фінансово-економічної політики держави, попередження та припинення правопорушень у сфері фінансово-адміністративних правовідносин, захисту прав, свобод і законних інтересів осіб, суспільства й держави загалом.

3. Узагальнено, що принципи адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу – це об'єктивні сталі засади, на яких ґрунтується діяльність суб'єктів публічного адміністрування під час здійснення фінансового контролю та моніторингу з метою ефективною реалізації завдань і функцій публічного адміністрування у фінансовій, зокрема бюджетній, сфері.

4. Доведено, що елементами механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу є: 1) норми та принципи права; 2) форми адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації; 3) методи адміністративної діяльності суб'єктів публічної адміністрації, зокрема контроль і моніторинг; 4) адміністративні процедури щодо детінізації економіки України; 5) суб'єкти фінансового контролю та моніторингу.

5. Сформовано систему публічних органів протидії тіньовій економіці: 1) суб'єкти публічної адміністрації, спеціально уповноважені на здійснення фінансового контролю та моніторингу (Державна аудиторська служба, Державна служба фінансового моніторингу України, Державна фіскальна служба України);

2) суб'єкти публічної адміністрації, які мають повноваження щодо здійснення фінансового контролю та моніторингу в певних сферах (Президент України, Кабінет Міністрів України, Рахункова палата, Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції України, Державна казначейська служба України, Державна митна служба України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, інші органи державної влади та місцевого самоврядування); 3) суб'єкти публічної адміністрації, які мають повноваження щодо протидії тіньовій економіці (правоохоронні органи (Національна поліція, Служба безпеки України, антикорупційні органи, органи прокуратури, митні органи).

6. З'ясовано, що проблеми та перспективи розвитку системи фінансового моніторингу пов'язані з недостатньою кількістю кваліфікованих кадрів; відсутністю однозначних якісних критеріїв для віднесення фінансових послуг до таких, що підлягають фінансовому моніторингу, та оцінювання їх ризику. Тому проблеми правозастосовної практики у сфері фінансового контролю і моніторингу для протидії тінзації економіки в Україні, з огляду на його значущість, актуалізують необхідність поглиблення наукових досліджень, чіткого нормативно-правового регулювання, створення дієвої системи державних контрольних органів у цій сфері.

7. Встановлено, що в іноземних країнах чітко розмежовано компетенцію між органами, які виконують функцію фінансового контролю та моніторингу, що виключає дублювання повноважень. В Україні потребує вдосконалення й упорядкування на засадах ринкових важелів (ціноутворення, валютної та кредитно-інвестиційної політики, оподаткування) механізм державного регулювання і контролю підприємницької діяльності. Водночас запровадження жорсткого механізму адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу, що засвідчено досвідом майже всіх країн Європи, позитивно не позначиться на детінізації економіки.

8. Визначено напрями і сформульовано конкретні пропозиції з удосконалення законодавства у сфері фінансового контролю та моніторингу, серед яких: запровадження дієвого контролю за цільовим використанням бюджетних коштів і державних ресурсів загалом; зміна підходів до організації контролю та аудиту за рахунок активізації роботи на впровадження попереднього й поточного аудиту найризикованіших операцій і підсумкового аудиту; підвищення ефективності роботи органу зовнішнього державного фінансового аудиту – Рахункової палати України, закріплення її статусу як вищого органу для здійснення державного фінансового контролю.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Молчанов Д. В. Підвищення ефективності фінансового контролю як умова детінізації економіки: організаційно-правовий аспект. *Митна справа*. 2015. № 2 (98). Ч. 2. Кн. 2. С. 223–228.

2. Молчанов Д. В. Зарубіжний досвід регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу з метою протидії тінзації економіки.

Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2016. № 4. С. 163–172.

3. Молчанов Д. В. Протидія тінізації економіки в Україні: причини, види та суб'єкти. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2017. Вип. 1 (16). С. 97–100.

4. Молчанов Д. В. Проблеми правозастосовної практики, що виникають у сфері фінансового контролю та моніторингу з метою протидії тінізації економіки України. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2017. Вип. 5. Т. 2. С. 100–106.

5. Молчанов Д. В. Удосконалення адміністративно-правового регулювання фінансового контролю та моніторингу як засобів протидії тінізації економіки України з урахуванням міжнародного досвіду. *Підприємництво, господарство і право.* 2017. № 10. С. 117–122.

6. Молчанов Д. В. Понятие административно-правового регулирования отношений в сфере финансового контроля и мониторинга. *Право и закон.* 2018. № 3. С. 310–315 (Кыргызская Республика).

7. Молчанов Д. В. Фінансовий контроль як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Visegrad Journal on Human Rights.* 2019. № 2. Vol. 1. P. 151–156. (Словацька Республіка).

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Молчанов Д. В. Тіньова економіка як загроза безпеці держави. *Актуальні питання реформування правової системи в Україні* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 28 квіт. 2015 р.). Київ, 2015. С. 48–50.

9. Молчанов Д. В. Фінансово-правовий аспект детінізації економіки України: погляд на проблему. *Організаційні та правові засади забезпечення економічної безпеки держави в контексті європейської інтеграції* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27 трав. 2015 р.). Київ, 2015. С. 48–49.

10. Молчанов Д. В. Проблематика розуміння природи поняття фінансового контролю. *Законодавство України у світлі сучасних активних реформаційних процесів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 14–15 жовт. 2016 р.). Київ, 2016. С. 49–52.

11. Молчанов Д. В. Сутність легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Юридична наука: виклики і сьогодення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 9–10 черв. 2017 р.). Одеса, 2017. С. 77–80.

12. Молчанов Д. В. Визначення особливостей загальних принципів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу. *Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 16–17 берез. 2018 р.). Харків, 2018. С. 54–58.

АНОТАЦІЯ

Молчанов Д. В. Фінансовий контроль та моніторинг як засоби протидії тінізації економіки України. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2019.

У дисертації на підставі аналізу й узагальнення теорії адміністративного права та наукових поглядів, положень чинного національного і міжнародного законодавства, досягнень суб'єктів публічної адміністрації розроблено наукові положення та запропоновано шляхи розв'язання наукового завдання щодо фінансового контролю і моніторингу як засобів протидії тінізації економіки України.

З'ясовано сутність та особливості адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю і моніторингу як цілеспрямованого, специфічного й публічного впливу норм права на адміністративні правовідносини шляхом здійснення контрольної діяльності за фінансовою сферою через використання адміністративних інструментів, проведення адміністративних процедур суб'єктами публічної адміністрації.

Визначено юридичний зміст фінансового контролю та моніторингу як об'єкта адміністративно-правового регулювання.

Окреслено принципи адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю та моніторингу як об'єктивно сталих засад, на яких ґрунтується діяльність суб'єктів публічного адміністрування під час здійснення фінансового контролю і моніторингу з метою ефективної реалізації завдань та функцій публічного адміністрування у фінансовій бюджетній сфері.

Схарактеризовано форми й методи адміністративної діяльності публічної адміністрації щодо здійснення фінансового контролю та моніторингу. Виявлено причини й висвітлено адміністративно-правові чинники протидії тінізації економіки. Удосконалено наукові положення щодо узагальнення правозастосовної практики у сфері фінансового контролю та моніторингу з метою протидії тінізації економіки України.

Здійснено компаративістичну характеристику адміністративно-правового регулювання відносин у сфері фінансового контролю і моніторингу.

Визначено напрями та надано конкретні пропозиції з удосконалення адміністративно-правового регулювання фінансового контролю і моніторингу як засобів протидії тінізації економіки України.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, адміністративні інструменти, адміністративні процедури, механізм, публічна адміністрація, тінізація економіки, суб'єкт публічної адміністрації, фінансовий контроль, фінансовий моніторинг.

АННОТАЦИЯ

Молчанов Д. В. Финансовый контроль и мониторинг как средства противодействия тенизации экономики Украины. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право, информационное право. – Научно-исследовательский институт публичного права, Киев, 2019.

В диссертации на основе анализа и обобщения теории административного права и научных взглядов, положений действующего национального и

международного законодательства, достижений субъектов публичной администрации разработаны научные положения и приведены решения научной задачи по финансовому контролю и мониторингу как средств противодействия тенизации экономики Украины.

Определены сущность и особенности административно-правового регулирования отношений в сфере финансового контроля и мониторинга как целенаправленного, специфического и публичного воздействия норм права на административные правоотношения путем осуществления контрольной деятельности за финансовой сферой через использование административных инструментов и проведения административных процедур субъектами публичной администрации.

Выяснена юридическая природа финансового контроля и мониторинга как объекта административно-правового регулирования. Охарактеризованы принципы административно-правового регулирования отношений в сфере финансового контроля и мониторинга как объективно постоянные основы, на которых базируется деятельность субъектов публичного администрирования при осуществлении финансового контроля и мониторинга с целью эффективной реализации задач и функций публичного администрирования в финансовой бюджетной сфере.

Очерчены формы и методы административной деятельности публичной администрации по осуществлению финансового контроля и мониторинга. Выявлены причины и раскрыты административно-правовые факторы противодействия тенизации экономики. Усовершенствованы научные положения по обобщению правоприменительной практики в сфере финансового контроля и мониторинга с целью противодействия тенизации экономики Украины.

Осуществлена компаративистская характеристика административно-правового регулирования отношений в сфере финансового контроля и мониторинга.

Определены направления и сформулированы конкретные предложения по совершенствованию административно-правового регулирования финансового контроля и мониторинга как средства противодействия тенизации экономики Украины.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, административные инструменты, административные процедуры, механизм, публичная администрация, тенизация экономики, субъект публичной администрации, финансовый контроль, финансовый мониторинг.

SUMMARY

Molchanov D. Financial control and monitoring as a means of counteracting the shadow economy of Ukraine. – *Qualifying scientific work (manuscript).*

Thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy in Law, specialty 12.00.07 «Administrative Law and Process; Financial Law; Information Law». – Research Institute of Public Law, Kyiv, 2019.

In the dissertation on the basis of analysis and generalization of the theory of administrative law and scientific views, provisions of the current national and international legislation, achievements of public administration subjects, the scientific provisions are

developed and the scientific problem of financial control and monitoring is solved as a means of counteracting the shadow economy of Ukraine.

The essence and peculiarities of the administrative and legal regulation of relations in the field of financial control and monitoring have been formed as a purposeful, specific and public influence of the norms of the right on administrative relations by exercising control over the financial sphere through the use of administrative instruments and carrying out administrative procedures by public administration entities.

The legal nature of financial control and monitoring as an object of legal regulation identified. Financial monitoring defined as a set of systematic actions of authorized public administration entities to monitor, verify, identify, record and process information regarding the commissioning of financial transactions to legalize proceeds of crime and terrorist financing. It is emphasized that financial control and monitoring should be distinguished, since financial control is a broader concept than financial monitoring, as monitoring is the main way of exercising financial control.

The essence of the principles of administrative and legal regulation of the relations in the field of financial control and monitoring as objectively stable bases on which the activity of the subjects of public administration in the implementation of financial control and monitoring in order to effectively accomplish the tasks and functions of public administration in the financial budgetary sphere is revealed.

Forms and methods of administrative activity of the public administration in exercising financial control and monitoring explained. It is determined that the public administration that performs financial control and monitoring during the administrative activity uses classical methods of administrative activity (promotion, persuasion, administrative coercion) and special methods of financial control and monitoring (control and supervision; monitoring; analysis; audit; accounting; and audit).

Reasons have been identified and administrative and legal factors have been uncovered against the shadow economy. Generally, the shadow economy is a financial and economic phenomenon that consists in the emergence of hidden internal relations between the economic entities regarding the use, distribution or sale of financial resources in the course of illegal, hidden and illegal activities, resulting in the hidden financial and economic status of entities and fail to comply with or improperly enforces tax obligations that harm the economy or national security of the state.

The scientific provisions on generalization of law enforcement practices in the field of financial control and monitoring have been improved in order to counteract the shadowing of the Ukrainian economy. It is determined that the main directions of administrative and legal counteraction to economic crime should be directed to: implementation of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" of the tasks of the subjects of counteraction; improvement of the system of state authorities that are subjects of combating economic crime; providing comprehensive government support to units that counteract economic crime and corruption; introduction of mechanisms of centralized control, interaction and coordination of subjects of combating economic crime and ensuring public administration.

Comparative characterization of administrative and legal regulation of relations in the field of financial control and monitoring has been carried out, as a result of which it is

proved that in the EU Member States and in the USA effective systems of counteraction of shadowing of the economy are created, functioning due to the activity of specialized bodies that perform the functions of financial control and monitoring, in contrast to the foreign countries, in Ukraine there is a duplication of powers of special public financial control entities and monitors, in accordance negative impact on the legalization of the economy in society.

The directions and concrete proposals for improving the administrative and legal regulation of financial control and monitoring as a means of counteracting the shadowing of the Ukrainian economy are identified, including the introduction of effective control over the targeted use of budgetary funds, in particular, and of all state resources in general; change of approaches to the organization of control and audit by intensifying work on implementation of preliminary and current audit of the most risky operations and final audit; improving the efficiency of the work of the external state financial audit body - the Accounting Chamber of Ukraine, consolidating its status as the supreme body with respect to the exercise of state financial control.

Key words: administrative and legal regulation, administrative instruments, administrative procedures, mechanism, public administration, shadowing of the economy, subject of public administration, financial control, financial monitoring.